

Carsten Sestoft

Taktik uden strategi

Barthes i det intellektuelle felt

Barthes' synspunkt på sin forfattervirksomhed

Når man giver sig til at genlæse Roland Barthes' værk i et sociologisk perspektiv med henblik på at beskrive udviklingen i hans værk i forhold samtidens intellektuelle felt, undrer man sig over at ingen tilsyneladende har set, hvad det egentlig er, han skriver om sig selv. Han siger faktisk næsten det samme, som sociologen også finder frem til, men siger uden omsvøb og udeladelser, hvorfor det sandsynligvis vil blive opfattet som groft reduktivt. Hvis det virkelig kan være rigtigt, at ingen har forstået, hvad det er han siger, så skyldes det bl.a., at hans værker i al fald uden for Frankrig er blevet læst løsrivet fra deres oprindelige kontekst, på trods af at netop Barthes' kontekstbevidsthed er et af hans vigtigste produktive principper. I al fald synes mange læsere at tage den kontekst for givet, som Barthes selv skitserer i sine tekster i form af en (ofte karikeret) doxa. Men hvad er det da der står? Læs f.eks. dette stykke fra *Roland Barthes par Roland Barthes*:

»Taktik/strategi

Bevægelsen i hans værk er taktisk: det drejer sig om at skifte plads, at få tag, som i tag-fat, men ikke om at erobre. Til eksempel: begrebet intertekst? Det har i grunden ingen positivitet; det tjener til at bekæmpe kontekstens lov; *konstateringen* bliver på et vist tidspunkt anført som en værdi, men det er på ingen måde på grund af en forherligelse af objektiviteten, det er for at dæmme op for ekspressiviteten i den borgerlige kunst; værkets tvetydighed stammer ikke på nogen måde fra *New Criticism* og interesserer ham ikke i sig selv; det er blot en lille krigsmaskine over for den filologiske lov, den rette menings universitetstyranni. Dette værk kunne altså defineres som: *en taktik uden strategi*.«¹

Barthes siger her, at det væsentlige ikke er de begreber han anvender (intertekst, konstateringer, tvetydighed), men de begreber han bekæmper (kontekst-

ens lov, den borgerlige kunsts ekspressivitet, filologiens lov, etc.). Hans bidrag til erkendelsen er således negativt: det består i at destruere andres begreber og i – som han siger andetsteds (III 219) – mekanisk at indtage det modsatte standpunkt. Hans taktik er at være *imod*, men uden at være *for* noget andet end det modsatte af det han er imod: han vil ikke *erobre*, skønt han bruger *krigsmaskiner*. Dette: *uden strategi* vil altså sige: jeg vil ikke sige noget bestemt, hvilket også er en måde at sige på, at man ikke har noget at sige. Denne udlægning underbygges af den implicite reference til Michel de Certeau, som definerede forskellen på strategi og taktik som forskellen på eksistensen hhv. fraværet af et sted, fra hvilket en handling udgår, således at den taktiske handling altid finder sted på modstanderens præmisser.² Man kunne anføre mangfoldige eksempler på dette udslag af hans taktik uden strategi fra *Roland Barthes par Roland Barthes*, hvis koketteren med pronominer på ingen måde underminerer klarheden af det sagte: eksempelvis når han siger, at han blot er et »ekko« af den tænkning, der omgiver ham (III 151), at han blot samler begreber op og bruger dem metaforisk uden at kere sig om deres teoretiske sammenhænge (III 165, 189, 198, 211, jf. II 1699, III 758), etc.

Dette er naturligvis noget reduktivt. Der er et supplement, som jeg senere vil vende tilbage til, og synspunktet er også Barthes' egen fortolkning af sine tidligere faser, der har et skær af retrospektiv legitimering over sig. Han havde faktisk noget at sige – han var også *for*, fordi han allierede sig med andre, der også var *imod*, – selv til sidst i sit forløb, blot gjorde de tidligere faser det vanskeligt at sige lige ud. Men ikke desto mindre kan man i imod-synspunktet erkende den generelle drivkraft for hele Barthes' forfatterskab, hvorfor man kan rekonstruere faserne ud fra synspunktets udformning i hver enkelt fase.

Hensigten er altså en sociologisk analyse af Barthes' *trajectoire* i det intellektuelle felt. Hvilken interesse præsenterer en sådan? Hvis man kan rekonstruere Barthes' tilfælde som »un cas particulier du possible«, hvilket mere generelt »possible« drejer det sig da om? Indskrevet i sin historie synes Barthes at være et særligt tydeligt og markant eksempel på en af udviklingerne i universitets- og forskningsverdenens store ekspansion fra slutningen af 50-erne, en ekspansion som på det seneste har taget fart igen i Danmark. I forhold til en ligevægtssituation, hvor produktionen af kandidater passer til universitetets selvreproduktion, således at universitetets ethos og ortodoksi kan opretholdes og langsomt videreudvikles, så byder ekspansionsperioder generelt på muligheder for at bryde denne reproduktion af tænkningen, fordi den åbner mulighed for, at folk med universitetseksterne dispositioner kan få adgang til forskningsverdenen. En sådan ændring er det vanskeligt at evaluere i termer som godt og ondt. Ekspansionen åbner mulighed for nytænkning, men også for nytænkning, der er mere præget af mode og ukonstruktiv anti-institutio-

nalisme end af konstruktive revisioner af ortodoksien; eller for nytænkning, der opfylder forskningseksterne behov snarere end forskningsinterne. Efter som Barthes repræsenterer en ambivalent blanding af disse muligheder, kan analysen af hans *trajectoire* bruges til en historisk refleksion over de sociale betingelser for konstruktiv vidensproduktion, særligt hvad angår litteraturvidenskaben naturligvis. Man må derfor også stille det næsten ligegyldende spørgsmål: Hvilken erkendelsesinteresse repræsenterer en sådan analyse? Sociologen, som på den ene side tror på videnskaben og derfor har tendens til at finde de forskningseksterne dispositioner suspekter, når de bringes til funktion inden for forskningsverdenen, men på den anden side finder ortodoksien lige så suspekt, distancerer sig så at sige per definition fra disse to muligheder. At der derved kan komme et moment af triumferende demaskering af Barthes' falske prætentioner ind i analysen, er til dels uundgåeligt; men det væsentlige skulle gerne være erkendelsen af, hvad Barthes var i sin oprindelige sammenhæng.

Det er hvad det handler om i det følgende, men det skal straks siges, at denne artikel er et bestillingsarbejde, i hvilken mindst et års arbejde burde have været lagt. Det er der ikke; det følgende må derfor blive en række ufuldstændige og ikke ganske systematiske skitser af nogle mønstre, der måske til sammen kan antyde *the figure in the carpet*. Jeg begynder med at fremsætte en tese om årsagen til Barthes' taktik uden strategi og går derefter videre til en beskrivelse af nogle konkrete forhold i Barthes' forløb (uddannelse, stillinger og de tidsskrifter, Barthes publicerede i, altså hans *positioner* på det intellektuelle felt), for derefter at forsøge at beskrive det mere indholdsmæssige (hans *positioneringer* i forhold til feltets bevægelser) på en række måder.

Den udelukkede

Hvis man vil forstå årsagen til Barthes' forskningseksterne og anti-akademiske dispositioner, kan man starte med at se nærmere på den tese, som hans biograf Louis-Jean Calvet mere eller mindre eksplicit fremsætter, nemlig at det ulykkelige forhold til universitetet var afgørende i Barthes' liv.³ Dette ulykkelige forhold, som Barthes også selv omtaler (III 1071), havde klare grunde: hans tuberkulose forhindrede ham i at få den eksamen, som ville have givet ham muligheden for en normal universitetskarriere. Hans mål var tydeligvis at få en »agrégation« (formentlig i *lettres classiques*) fra Ecole Normale Supérieure, men han måtte nøjes med en »licence« fra Sorbonne, et treårigt universitetsstudium, der ikke gav adgang til en universitetskarriere. Barthes anfører selv, både i *Who's Who France* (årgang 1979-80) og i *Roland Barthes par Roland*

Barthes, at han også havde et »Diplôme d'études supérieures« (DES, en etårig overbygning), men nærlæser man Calvets biografi (s. 64-65, 76) tyder alt på, at han trods sine forberedelser ikke tog denne eksamen. At han alligevel nævner det, ligner et udslag en underlegenhedsfølelse, der let kan blive til ressentiment. Pointen er naturligvis ikke, at Barthes p.g.a. disse manglende eksaminer skulle være for dum til at tænke selv – ingen betvivler, at han ville have været en fremragende *agregé* –, men at han objektivt set var udelukket fra den karriere, han ønskede sig. Han startede altså med et solidt handicap på et intellektuelt felt, hvor det ydermere var den filosofiske og ikke den litterære »agrégation«, som var den egentlige adgangsbillet. Der var således et misforhold mellem hans ambitioner og hans midler til at indfri dem, som sandsynligvis forstærkedes af den marginale position i forhold til hans sociale herkomst: han kom fra borgerskabet, som han selv sagde (II 1307f), men havde p.g.a. faderens tidlige død haft en fattig opvækst og var desuden homoseksuel og protestantisk opdraget – en række træk, der med deres afvigelse fra det dominerende og typiske disponerede for en atypisk adfærd. Også dette siger Barthes næsten selv: »Man kan se oprindelsen til denne kritik [af det naturlige] i R.B.s minoritetssituation: han har altid tilhørt en eller anden minoritet, en eller anden margin – hvad angår samfundet, sproget, begæret, professionen og endda førehen hvad angår religionen (det var ikke ligegyldigt at være protestant i en klasse med små katolikker); en situation, der på ingen måde var alvorlig, men som mærker hele den sociale eksistens« (III 195).

Set retrospektivt synes Barthes' første stillinger efter hans hjemkomst fra sanatorierne at vidne om forsøg på at få fodfæste i undervisnings- og forskningsverdenen, men at dømme efter Barthes' og Calvets udsagn er det gået væsentligt mere tilfældigt til. Efter stillinger som fransk lektor i Bukarest og Alexandria (1947-50) blev han ansat i Udenrigsministeriet i Paris (1950-52), hvorefter (1952-54) han fik et stipendium til et leksikografisk projekt under Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS). Dette stipendium blev ham frataget (III 1314), hvilket muligvis kunne skyldes, at han brugte en stor del af sin tid på at skrive om teater i tidsskriftet *Théâtre populaire*. Han var så en tid konsulent på forlaget l'Arche (1954-55), men fik et nyt CNRS-stipendium (1955-59) takket være støtte fra Lucien Febvre – den ene af de to grundlæggere af *Annales*-historiografien, død 1956 – og sociologen Georges Friedmann. Projektet gik ud på at studere beklædningens sociologi (det blev senere til *Système de la Mode*) og var egentlig tænkt som en »thèse« (omtrent lig ph.d.-afhandling), men bl.a. Lévi-Strauss nægtede at være vejleder, idet han fandt Barthes »for litterær« (Calvet, s.164), og heller ikke dette projekt blev til en eksamen. Da også dette stipendium løb ud, blev Barthes ansat på Ecole Pratique des Hautes Etudes (EPHE) i 1960 takket være Fernand Braudel, der både

var direktør for EPHEs 6. sektion og den store andengenerationsfigur i Annales-skolen. Sammen blev Barthes »directeur de recherche« (omtrent lig professor) i 1962, en stilling som han beholdt til han takket være Foucaults indsats blev professor ved Collège de France i 1976.

I dette karrierforløb kan man bemærke tre ting: for det første, at Barthes hele sit liv befandt sig i institutioner med en betydelig videnskabelig prestige, men som var marginale i forhold til universiteterne, bl.a. fordi de ikke leverer ret mange eksaminer og dermed ikke som universiteterne kontrollerer deres egen reproduktion. For det andet havde Barthes aldrig en egentlig litteraturstilling; titlen på hans lærestol ved EPHE var »Sociologie des signes, symboles et représentations«, i hvilken »représentation« henviser til Durkheims begreb om »représentations collectives«; titlen på hans professorat ved Collège de France var dog »sémiologie littéraire«. For det tredje er det bemærkelsesværdigt, at ingen af dem, der hjalp Barthes i hans karriere, var litterater, men derimod alle humanvidenskabsfolk.⁴ Barthes befandt sig således i en slags objektiv modsætning til universitetslitteraterne: uden for universitetet og uden for de litterære institutter, men alligevel inden for forskningsverdenen.

Sideløbende med denne eksistens inden for forskningsverdenen opretholdt Barthes imidlertid også de aktiviteter, som han startede med at være kendt for, nemlig litteratur- og samfundskritikken uden for forskningsverdenen. Denne opdeling i litteraturforskning og -kritik inden for/uden for forskningsinstitutionerne er et specifikt fransk træk, som bl.a. skyldes Lansonismens dominans på universitetet;⁵ den engelske universitetstradition, der traditionelt var opdelt i en videnskabelig litteraturforskning (Oxford) og en praktisk kritik (Cambridge, F.R. Leavis), var på dette punkt anderledes.⁶ Barthes startede med at koble sig på traditionen fra *La Nouvelle revue française* for en intelligent, forsknings-ekstern litteraturkritik publiceret i tidsskrifter, – en tradition som en Blanchot (der aldrig havde nogen universitetstilling, så vidt vides) og diverse filosoffer – fra Sartre til Foucault – videreførte. Af de tre værker, som gjorde Barthes kendt i 50erne, *Le Degré zéro de l'écriture* (1953), *Michelet* (1954) og *Mythologies* (1957), var således førstnævnte og sidstnævnte baseret på artikler fra hhv. litteratursiderne i avisen *Combat* og litteraturtidsskriftet *Les Lettres Nouvelles* (begge redigerede af Maurice Nadeau), mens hans *Michelet* trods sin originalitet nærmest må betegnes som et værk i formidlingsgenren.

Barthes fandt imidlertid hurtigt andre tidsskrifter end Nadeaus, først og fremmest *Théâtre populaire*, hvor han sammen med Bernard Dort, Jean Duvignaud og andre promoverede et politisk-æstetisk teater, hvis fremmeste eksempel blev Brecht efter 1954. Selv om Barthes retrospektivt mest har været kendt for sit kritiske engagement for den Ny Roman, særligt i Robbe-Grillet's version, kan der være grund til at mene som Philippe Roger, at teatret var

Barthes' hovedinteresse i 50erne: Roger har fundet 73 artikler af Barthes om teater (hvoraf kun femten er om Brecht),⁷ hvilket er langt flere end han skrev om f.eks. romaner. Barthes' bratte opgivelse af teaterinteressen omkring 1959 kan meget vel skyldes den gaullistiske reorganisation af de nationale teatre, som Roger mener, men det er også bemærkelsesværdigt, at teatret generelt blev langt mindre betydningsfuldt i 60ernes litterære felt og dermed mindre interessant at investere sin energi i – hvilket selvfølgelig også kan være begrundet i bortfaldet af objektive betingelser for at lave interessant teater.

Ser man imidlertid på Barthes' forskningseksterne tidsskriftpublikationer i 50erne som helhed, tegner der sig et billede af to situationer: indtil midten af 50erne svarede publikationsstederne til hans noget tilfældige stillinger: en mængde litteraturjournalistik i publikationer uden prestige,⁸ foruden i marginale tidsskrifter som *Esprit*. Fra lidt før midten af 50erne fik Barthes imidlertid adgang til fire relativt vigtige publikationssteder: *Théâtre populaire*, *Les Lettres Nouvelles*, *Critique* og *Arguments*. Fælles for disse fire tidsskrifter er to ting. Dels var de *ikke* de to dominerende tidsskrifter, Sartres politisk-litterære *Temps Modernes* og Paulhans højlitterære *Nouvelle revue française*; de var altså allesammen dominerede, såvel litterært som intellektuelt.⁹ Dels var de, måske bortset fra *Critique*, alle marxistiske, men i opposition til det franske kommunistparti.¹⁰ Barthes' fornemmelse for vindretningerne i det intellektuelle felt er imidlertid tydelig i hans stigende satsning på *Critique* som det potentielt dominerende intellektuelle tidsskrift: syv (ud af tolv) artikler er fra perioden 1959-65. Hans begejstring for *Tel Quel* vidner derimod mere om modebevidsthed end om intellektuel kvalitetsbevidsthed. Han mødte dette tidsskrifts hovedmand, Philippe Sollers, i 1963 og fulgte ham siden i tykt og tyndt; særligt blev Barthes' forhold til den semiologiske videnskabelighed stærkt præget af Kristevas og Derridas ideer i slutningen af 60erne. På det tidspunkt havde Barthes imidlertid fået en sådan anerkendelse, at markeringen gennem valg af tidsskrifter blev mindre væsentlig; sandsynligvis er mængden af bestillingsarbejder steget betydeligt, og han kunne nu også med en helt anden status hengive sig til journalistik (*Le Monde*, *Nouvel Observateur*) i lighed med andre anerkendte intellektuelle som Deleuze og Foucault. Efter en kort uoverensstemmelse med Maurice Nadeau, som skyldtes Barthes' vægring ved at underskrive det politiske »Manifeste des 121« i 1960, blev Barthes atter bidragsyder til en af Nadeaus publikationer, *La Quinzaine littéraire* (ti artikler 1966-75).

Barthes' satsning på adgang til forskningsverdenen er imidlertid også tydelig i valget af publikationsstederne. Samtidig med den forskningseksterne kritik (og den der var på grænsen, f.eks. i *Critique*) intensiverede Barthes i slutningen af 50erne sin publikationsvirksomhed i decideret akademiske tidsskrifter af socialvidenskabelig art. Han publicerede således syv artikler i *Annales*

(1957-64), en i *Revue française de sociologie* (1960), en i *L'Année sociologique* (1966), to i *Informations sur les sciences sociales* (1962, 67); emnerne var overvejende beklædningens sociologi og historie samt Lévi-Strauss. Hans virke i tidsskriftet *Communications* (fjorten artikler 1961-70; tre mellem 1972 og 79) belyser imidlertid udmærket forholdet mellem det forskningsinterne og -eksterne hos Barthes. Dette tidsskrift blev oprettet i 1961 som organ for et center for massekommunikationsforskning (Centre d'études des communications de masse) ved EPHE, begge under ledelse af Georges Friedmann. Både i personkreds og temaer var der en udpræget kontinuitet i forhold til *Arguments*; Barthes og Edgar Morin var således i begge redaktioner. Denne kontinuitet mellem det forskningsinterne og -eksterne er ikke alene karakteristisk for den human- og socialvidenskabelige ekspansion i fransk forskningsverden omkring 1960 og den deraf følgende usikkerhed i evalueringskriterierne,¹¹ men også for Barthes' position mellem det interne og eksterne: han placerede sig konsekvent på selve grænsen mellem det eksterne og det interne med en sammenblanding af æstetiske, moralske, politiske og epistemologiske kriterier som konsekvens, idet han dog hele vejen igennem forholdt sig kritisk til de rent formalistiske udslag af akademiske kriterier.

Barthes' publikationssteder underbygger hypotesen om, at hans position primært var defineret i opposition til den dominerende, universitære litteraturforskning: han havde kun én publikation i et af deres tidsskrifter («Modernité de Michelet», *Revue d'histoire littéraire de la France*, 1974), og kun én publikation i den institutionaliserede strukturalismes tidsskrift *Poétique* («Par où commencer», *Poétique*, nr. 1, 1970). Det vil for det første sige, at hans strid med Raymond Picard omkring Racine i midten af 60'erne kun er en eksplicit episode i en livslang opposition, hvis grund bl.a. kan findes i hans uddannelsesproblem, men ikke kun dér; det er uden for enhver tvivl, at en stor del af den universitære litteraturforskning i Frankrig har været præget af en middelmådig, rutineret og innovationsfattig version af Lansons programmer fra århundredeskiftet. For det andet kan man antage, at en stor del af hans positioneringer – for politisk kritik, for avantgarden, for human- og socialvidenskaber, for begærsfilosofien, for essayismen – får deres mening i denne relation, d.v.s. at den doxa, han bekæmper, er en mere eller mindre reel version af den universitære ortodoksi (fra småborgerligheden over traditionalismen og humanismen til videnskabeligheden i alle dens afskygninger). For det tredje måtte han imidlertid af mangel på den filosofiske kapital, som i Frankrig var betingelsen for opfindelsen af en ny position på det intellektuelle felt, lade sig nøje med at drive med andres innovationer (til forskel fra andre, samtidige kættere som Foucault, Bourdieu, Derrida, etc.): indholdet i den paradoxa, han til en-

hver tid sætter ind mod den universitære doxa, kommer således altid fra den til enhver tid nyeste avantgarde inden for forskning og litteratur.

Også dette siger Barthes *næsten*. Skulle man spille med på Barthes' ordlege, kan man her tage en lille omvej over et ordspil i *Leçon*. Når Barthes dér taler om »hjordens« diskurs eller magt, »la parole/discours grégaire«, kan man ud over det klassiske, sociale fantasme¹² med rødder hos Nietzsche deri se et udsagt og meget barthesk, etymologisk ordspil (jf. III 158-59):

»Le Texte contient en lui la force de fuir infiniment la parole grégaire (celle qui s'agrège)« (III 810) [»Teksten har kraft til at flygte i det uendelige fra hjordens sprog (det som slutter sig sammen)«]

La parole grégaire (celle qui s'agrège) – det er umuligt ikke at tilføje det – *c'est la parole des agrégés*. Hvis man kan tillade sig at tilføje dette ordspil, så synes Barthes her at identificere de legitime *agrégés*, som har udelukket ham fra universitetet, med hjordens fantasmatiske kvaliteter – kollektivitet, konformisme, selvstændighed, underkastelse, magt, etc. – som modstilles den heroiske og irreduktible Tekst (Barthes), der imidlertid ikke kan stille andet op over for hjorden end at flygte i det uendelige: altså endnu en version af taktikken uden strategi. Men denne reduktion af modstanderen, som kunne næres af triumfen ved hans professorat på det prestigøse Collège de France, bygger på en fundamental ambivalens. Det forekommer mig uhyre signifikant, at Barthes på denne tid ifølge Calvet havde en tilbagevendende drøm om at optræde som »évêque imposteur«, som en falsk biskop.¹³ Man kan dårligt drømme om et bedre billede på Barthes' ambivalens over for sig selv som den, der ved at han taler med en arbitrær, men socialt virksom autoritet uden at have det, han socialt set burde have for at påtage sig autoriteten, enten i form af en *agrégation* eller af evnen til »disciplineret innovation« (III 801). Den usikkerhed, der ligger i dette svindler-tema, vidner således om, at Barthes aldrig helt formåede at gøre sig fri af de internaliserede klassifikationskategorier, som han i institutionel henseende var et ufrivilligt offer for; en ambivalens, som mærkede hele hans forfatterskab, og som han langt fra var ene om. Den udelukkede, som blev lukket ind, vedblev således længe med at bære udelukkelsens brændemærke med sig i sin tænkemåde.

Faser

Inddelingen af Barthes' faser er omtrent den samme, som han selv foretager: en overvejende politisk i 50'erne, der via en en humanvidenskabeligt (historisk

og sociologisk) inspireret periode omkring 1960 glider over i en scientistisk semiologi i midten af 60'erne, som imidlertid efter få år retrospektivt bliver betragtet som en »euforisk drøm om videnskabelighed« (II 1314).¹⁴ Det var i Barthes' tekstualistiske fase, der imidlertid snart bliver afløst af den kvasilitterært essayistiske, som Barthes udfolder i sine sidste værker. Skellene mellem de forskellige faser er selvsagt ikke skarpe; de glider over i hinanden og blandes, så meget mere som Barthes ikke ville fornægte sine tidligere aktiviteter. Hver fase er givet ved den doxa, som bekæmpes: først det småborgerlige tegns naturlighed bekæmpet med en politiseret æsteticisme; siden Sorbonnelitteraternes doxa, som forsøges bekæmpet med en blanding af humanvidenskab og litterær avantgardisme; siden (human)videnskabeligheden som sådan, som bekæmpes med en politiseret hedonisme af anti-intellektuelt tilsnit; og endelig alt det foregående, der bekæmpes med en litterær elegance af omtrent samme art som den, han beskrev som »l'artisanat du style« (den historiske *écriture* fra Gautier til Gide, I 172) i 50'erne.

Som Barthes (atter) næsten selv sagde, bevægede han sig til sidst i retning af en retur til sin første forkærlighed, André Gide: »Som sluthorisont måske simpelthen den første tekst (hans første tekst handlede om Gides *Journal*)« (III 167). Den nietzscheanske moralitet, som han selv betegnede som overskriften på sin fase først i 70'erne (III 205), passer lige så godt til den tidlige Gides Nietzsche-interesse omkring århundredskiftet som til den samtidige nietzscheanske begærsfilosofi; men det er karakteristisk, at når Barthes i 1977 vil genindføre dyrkelsen af den litterære stil, hvis oprindelse i forfatterens krop han beskrev i *Le Degré zéro de l'écriture* (I 146), bruger han et italiensk udtryk: »Jeg gen(op)tager gerne, men på et andet sted, Leopardis ord (jeg citerer efter hukommelsen): '*bello scrivere* er en meget dyb og meget subtil filosofi' « (III 703). På fransk ville man nemlig have sagt »bien écrire«, som var blevet et af de distinktive træk ved den borgerlige, anti-avantgardistiske roman, der markerede dens forskel fra roman-avantgarderne fra Céline, Queneau og Sartre til den Ny Roman (»*le bien écrire* har aldrig interesseret mig« som Butor sagde), for slet ikke at tale om *Tel Quels* »écriture textuelle«. Brugen af italiensk skjuler således, at Barthes' retur til en historisk skrivemåde på ingen måde er nogen »uskyldig« bevægelse i det samtidige litterære felt – på trods af den uddybede deklARATION om, at det sker »på et andet sted«. Tværtimod kan man i denne bevægelse se et forsøg på udsoning, nu da den udelukkede var blevet lukket ind: »Forfatteren giver [med »l'artisanat du style«] samfundet en deklareret kunst, synlig for alle i dens normer, og til gengæld kan samfundet acceptere forfatteren« (I 173). Ligesom forfatteren – Barthes – i bytte for samfundets accept syntes at være på vej til at acceptere samfundet, fra Sorbonne til *le roman bourgeois*. Men hvad skal man stille op med omvejen fra Gide-interes-

sen og »lysten til at skrive« (III 205) en dagbogsagtig, litterær essayisme i 1942 til iværksættelsen af dette projekt med *La Chambre claire* (1980)? Hvis det første og det sidste minus omvejen er Barthes' »sandhed« – den skrivemåde, som svarede til hans habitus som »intellectuel de bonne famille«¹⁵ – så forekommer omvejen at være en unødvendig afvigelse; eller omvendt, set fra omvejens perspektiv, virker denne retur til begyndelsen som en regression i forhold til den formodede progression i vejen dertil.¹⁶ Hvilket fører til at indse, at nødvendigheden i denne omvej ikke var indre og intellektuel, men ydre og social.

Tema med variationer: Sorbonne, kritik, historie m.v.

Barthes' dobbelte position omkring 1960 som litteraturkritiker uden for forskningsverdenen og human- eller socialvidenskabeligt orienteret forsker inden for denne verden kan ses i flere af hans skrifter fra denne tid. Spændingen mellem disse to sociale positioner udtrykkes meget direkte som en spænding mellem to mulige måder at gå til litteraturen på, d.v.s. som et intellektuelt problem, nemlig forholdet mellem historie og kritik. Ser man nærmere på, hvad han siger om denne spænding, opdager man imidlertid hurtigt, at den får sin mening i forholdet til den universitære litteraturhistorie, og at det er dette forhold, som er et konstant træk, mens specificeringen af dobbeltpositionen forandres. Man kan med andre ord følge Barthes' positioneringer fra 50'erne til 70'erne ved at analysere, hvorledes Barthes udformer sin tofrontsrig mod Sorbonne. Tydeligheden af denne krig tiltager fra omkring 1960, men den findes allerede tidligere i mere eller mindre eksplicit form.

Et lidt tilfældigt sted at begynde kunne være Barthes' anmeldelse af Jean-Pierre Richards *Littérature et sensation* (*Esprit* 1955, I 519-21), i hvilken en modsætning mellem en »gammel« og en »ny« litteraturanalyse opstilles. Førstnævnte adskiller idé og stil, indhold og form, idet kun ideerne eller indholdet er historiske; men fordi den reducerer litteraturens historicitet til dens idéindhold, kan denne gamle kritik ifølge Barthes ikke gøre rede for historiciteten i den individuelle skabelse og dermed heller ikke for »litteraturen uden at destruere den«. Han sigter her tydeligvis til den universitære litteraturhistorie og muligvis også til Sartres *Qu'est-ce que la littérature?*, hvis historiefilosofiske skemaer Barthes selv havde transformeret til en formhistorie i *Le Degré zéro de l'écriture* (1953). Richard repræsenterer en nødvendig halvdel af en ny litteraturkritik, fordi han ved at analysere udtrykkene for »forfatterens kropsbevidsthed« er i stand til at gøre rede for værkets kompleksitet som en ugenomsigtighed, der problematiserer den forsimplede, gamle historisering.

Men netop derved åbner han også vejen til en »total kritik«, som på materialistisk grundlag kunne forbinde »Historien og forfatterens kropsbevidsthed«. Denne syntese af en materialistisk historiografi og en redegørelse for genesen af det enkelte værks struktur i forfatterens kropslige imagination er mulig, for så vidt som forfatterens kropsbevidsthed kan historiseres, således at denne historiserede kropsbevidsthed kunne fungere som en mediering (»relais«) mellem Historien og værket.

Som man ser, er forholdet til Sorbonne ret uvæsentligt på dette tidspunkt, blot antydning; Barthes er stadig på dette tidspunkt overvejende en forsknings-ekstern kritiker, for hvem det attraktive ved ovennævnte synspunkt bestod i håbet om en syntetisering af det politiske og det æstetiske. Barthes' historieopfattelse var da sartriansk, d.v.s. marxistisk i en subjektfilosofisk retning: det væsentlige ved at historisere er at vise, at »menneskets lidelser er i hænderne på menneskene selv, d.v.s. at verden kan forandres«, som han skrev samme år om Brecht (I 1204). Verden er historisk, d.v.s. menneskeskabt og dermed foranderlig gennem menneskelig handling; og litteraturen kan ifølge Barthes bidrage til denne bevidstgørelse ved at vise historiens proces. Men kun på betingelse af, at litteraturen selv er bevidst om sin historicitet, som defineres som dens »écriture« og ikke dens indhold; den kommunistiske litteraturs brug af »l'écriture bourgeoise« (I 174-177) var slet og ret forældet, ahistorisk. Derfor måtte litteraturens specificitet – dens former, dens struktur – ofres stor opmærksomhed. Litteraturkritikerens værkanalyse og samfundskritikerens bevidstgørelse om Historien var således for Barthes i 50'erne to sider af samme sag.

I en artikel fra 1959, »Voies nouvelles de la critique littéraire en France« (I 816-18), fremsætter Barthes omtrent samme synspunkt og samme håb om en syntese af historie og kreativepsykologi, men de bliver nu formuleret lidt anderledes. Han modstiller først anmeldelser og »strukturkritik«, d.v.s. en kritik som analyserer værkets interne former og organisering. En sådan kritik findes i to versioner, idet den altid forbinder værket med noget andet end det selv: dels kan den henvise til en eksterioritet (historien), dels til en interioritet (psykologi); Lucien Goldmanns *Le Dieu caché* (1955) er eksempel på en ny og interessant udvikling i den historiske kritik, idet Goldmann netop forsøger at mediere mellem historien og værket v.h.a. af en lukácsk verdensanskuelse. Sartres Baudelaire-analyse samt Bachelards og Richards tematiske analyser præsenteres som bud på psykologiske analyser; psykoanalytiske analyser afskediges som ikke-litterære studier af forfatterneuroser.

Selv om dele af synspunktet fortsættes, repræsenterer Barthes' artikel »Histoire ou littérature« fra 1960 flere omvendinger og nye retninger. Artiklen blev først publiceret i *Annales* og siden som det tredje kapitel i *Sur Racine* (1963).

I forordet til denne bog skriver han, at denne artikel har en implicit modtager, nemlig »den universitetsuddannede litteraturhistoriker, som her bedes om enten at iværksætte en virkelig historie om den litterære institution (hvis han vil være historiker) eller åbent at påtage sig den psykologi, som han bygger på (hvis han vil være kritiker)« (I 986). Helt så tydelig er Barthes ikke i selve artiklen, men det bliver hurtigt klart, at den eneste sammenhæng mellem forsøget på at formulere et historisk litteraturforskningsprogram og at undersøge præmisserne for en litteraturkritik består i, at begge kan bruges til at bekriige den universitære litteraturhistorie med; tanken om en syntese synes nemlig opgivet. Det ville ganske vist være ønskeligt, skriver Barthes, om historiens og værkernes to »kontinenter« (I 1089) kunne bringes i forbindelse med hinanden, men ulykken i den herskende litteraturhistorie på universitetet er snarere, at man ikke formår at skelne dem. På grundlag af nogle bemærkninger af Lucien Febvre skitserer Barthes derfor først et forslag til en ny litteraturhistorie af social- og mentalitetshistorisk art, dernæst et forslag om at erstatte Sorbonnes forældede kreationspsykologi med en eller flere mere tidssvarende (herunder psykoanalysen), som kunne give kritikken et aktuelt grundlag for samtidsorienterede fortolkninger.

Man skulle næsten tro, at Barthes bevidst havde taget sin nye stilling som humanvidenskabsmand på sig, men nyorienteringen udtrykker også skiftet fra Sartres til humanvidenskabernes dominans over det intellektuelle felt. I al fald er to ting bemærkelsesværdige her. For det første har Barthes nu erstattet sin politiske historieforståelse med en videnskabelig, der har til hensigt at forstå litteraturens institutionelle og mentale opståelsessammenhæng uden henvisning til nutidens problemer; for det andet synes han at have erstattet forestillingen om en dialektisk syntese af historie og kreationspsykologisk kritik med en hævde af deres irreduktible og komplementære karakter; dialektikken var et af 50ernes nøgleord, som blev udraderet i de humanvidenskabeligt dominerede 60ere. Enten må man vælge historien eller kritikken, idet de to forholder sig til hinanden som institution til kreation, som socialhistorie til psykologi, som det objektive til det subjektive, som det kollektive til det individuelle, som ydre til indre, som det historiske til det samtidige. En del af disse strukturerende modsætningspar er de samme som tidligere, blot får de nu en anden mening af sammenhængen.

Barthes' forhold til den valgte humanvidenskab, social- og mentalitetshistorien, er imidlertid tydeligt ambivalent. Man aner allerede, at den kun er valgt som et våben mod Sorbonne; og som sådan fungerer den da også fortræffeligt, for Barthes' kritik af den universitære litteraturhistorie er stort set relevant. Det ambivalente forhold til den humanvidenskabelige historie ses imidlertid deri, at Barthes mener, at en gennemgribende historisering må føre til en litteratur-

ens historiske ontologi, d.v.s. til en indsigt i, at litteraturens »væren« altid er historisk, at der med andre ord ikke findes nogen ahistorisk definition af litteratur. Straks efter denne udmærkede idé, som sociologen ikke kan undgå at være stort set enig i, eftersom den er tænkt ud fra de samme tænkeskemaer som sociologens, drager Barthes imidlertid nogle højst tvetydige konklusioner: »Genindsætter man litteraturens væren i historien er den ikke længere en væren. Litteraturen bliver desakraliseret, men efter min mening så meget rigere derved, og dermed atter til en af de store, menneskelige funktioner, hvis form og funktion er relative, og hvis historier Febvre altid har ønsket sig skrevne« (I 1095). Også dette kan sociologen kun være enig i, blot synes Barthes også at antyde, at der ikke findes litteratur, hvis den ikke har en ahistorisk væren, ligesom når han synes at sige, at litteraturhistorien kun er mulig, hvis den bliver sociologisk, men bliver den sociologisk, ophører den samtidig med at være litterær, idet den bliver til »historie slet og ret« (ibid.). Det er, som om kritikeren Barthes alligevel ikke kan acceptere dette tab af litterær essens og i praksis foretrækker at se bort fra virkningen af denne historisering, som han jo heller aldrig selv iværksatte.¹⁷

Synspunktet fra denne *Annales*-artikel fremsættes stort set uforandret i »Les deux critiques« (*Modern Language Notes*, 1963), blot betegner Barthes nu den fortolkende, ikke-universitære kritik som »immanent« i modsætning til den universitære litteraturhistorie og -kritiks forsøg på at forbinde værket med noget andet end det selv (I 1353), hvilket står i kuriøs kontrast til det han skrev i ovennævnte artikel fra 1959. Man har næsten indtryk af, at Barthes for enhver pris vil være uenig med Sorbonne; men man kunne også mene, at han her forbereder den afsked med historien, som strukturalismen medførte. Det bekræftes i en anden artikel fra 1963, »Qu'est-ce que la critique?« (*Times Literary Supplement*), i hvilken mentalitetshistorien er forsvundet fra horisonten; det kritiske univers er nu struktureret tydeligere over modsætningen mellem den universitære og de andre, fra Goldmanns historiske¹⁸ over Bachelard og konserter samt psykoanalysen til »strukturalismen« (også kaldet formalismen). Hvad sidstnævnte angår henviser Barthes til Lévi-Strauss, Saussure og Roman Jakobson. Barthes synes her i sine mere generelle overvejelser at beskrive kritik som en engageret, formalistisk hermeneutik: kritikerens møde med værket er en »dialog mellem to historier og to subjektiviteter« (I 1361), kritik er en »essentielt formel aktivitet« (I 1360) og en »følge af intellektuelle handlinger, som er dybt engageret i den historiske og subjektive eksistens« (I 1359).

Selv i denne summariske gennemgang af nogle synspunkter skulle det være tydeligt, at Barthes via en række små glidninger skifter standpunkt på en ganske gennemgribende måde fra 1955 til 1963. I 1955 håbede Barthes på en dialektisk syntese af kritik og historie, der var funderet på en forbindelse mellem

værket og to former for hinsides til værket, nemlig forfatterpsykologi og Historien. I 1963 er Barthes gået til en modstilling af den universitære kritik og dens transcendens og alle de andre, inklusive den nytilkomne strukturalismes immanente og formelle fortolkninger, idet den humanvidenskabelige historie først kom ind undervejs og derefter faldt ud igen. Skiftet fra det sartriansk-marxistiske historiesyn til en humanvidenskabelig historie markerer også den depolitisering i det intellektuelle felt, som Barthes allerede registrerede i 1958 (I 1244) – med indirekte henvisning til de Gaulles magtovertagelse og Algerkrigen – og som forstærkedes efter sidstnævntes ophør i 1962.

Barthes' opposition mod Sorbonne får selvsagt sit tydeligste udtryk i essayet *Critique et vérité*, hans svar fra 1966 på den megen kritik fra bl.a. Sorbonne-professor Raymond Picard. Barthes fører atter tofrontsrig mod Sorbonne, men den humanvidenskabelige historie fra *Annales*-artiklen erstattes nu med et program for en »science de la littérature« inspireret af den strukturelle lingvistik, mens kritikken fortsat er den anden front. Den humanvidenskabelige tilgang dukker dog op i nogle bisætninger hist og her, men har nu antaget det noblere navn »antropologi«,¹⁹ skønt hensigten med henvisningen stadig er rent polemisk: »For at have ret til at forsvare den immanente værklæsning, må man vide hvad logik, historie, psykoanalyse er for noget; kort sagt, for at give værket tilbage til litteraturen, må man netop gå ud af denne og henvise til en antropologisk kultur« (II 30).

Den mest markante ændring i *Critique et vérité* er måske dog anvendelsen af en profetisk-apokalyptisk retorik i begyndelsen af essayets anden del. Vældige ændringer inden for store tidshorisonter skitseres hastigt og uden videre argumentation: »I løbet af de sidste knap hundrede år« er der sket sådanne ændringer i litteraturen, at der ikke længere findes »digtere eller romanforfattere; der er kun en *écriture*« (II 35). Kritikerer bliver dermed også forfatter; men denne transgression er »måske allerede overskredet af en ny omvæltning som kommer til syne i horisonten«. Ikke kun kritikken, men den intellektuelle diskurs som helhed begynder denne »vandring gennem skriften« [traversée de l'*écriture*], som »måske vil mærke århundredet«, og som vil føre »intellektet til en anden logik« (II 36). Disse profetier er begrundet i nye referencer: Sade, Nietzsche, Bataille, Lacan, Sollers, alle i overensstemmelse med feltets bevægelse, f.eks. Deleuzes *Nietzsche et la philosophie* (1962), Foucaults bøger fra starten af 60'erne, Lacans stigende berømmelse, etc, men måske først og fremmest af den måde disse bevægelser blev filtreret gennem *Tel Quel* og Sollers, hvis indflydelse på Barthes er et af de mærkeligste fænomener i hans forløb;²⁰ i al fald er den her beskrevne retorik mere sollersk end barthesk. Den beskrevne opløsning af genreskellene mellem poesi og roman, som fører til eksistensen af en enhedslig *écriture* (d.v.s. til en litteratur uden skarpe genreopdelin-

ger) passer dog vældigt godt til nogle af avantgarde-udviklingerne fra omkring 1960, f.eks. hos Michel Butor, i Sollers' roman *Drame*, etc.

Ligesom i *Annales*-artiklen fra 1960 er forholdet mellem de to våben i kampen med Sorbonne ambivalent: mens videnskaben, der tager sig af at redegøre for de formelle betingelser for mangfoldigheden af mulige betydninger i et værk, uden tvivl er det intellektuelt stærkeste våben, er kritikken, som åbent har til hensigt at tilskrive værket én mening, uden tvivl det, som Barthes foretrækker. Til forskel fra mentalitetshistorien var Barthes dog aktivt engageret i at udforme denne lingvistisk inspirerede videnskab, f.eks. i sit retorik-kursus ved EPHE (1964-66), i *Éléments de sémiologie* (1965) eller i artiklen »Introduction à l'analyse structurale du récit« (1966). Men det er kritikken, som ved selv at være en »écriture« (I 49) er i overensstemmelse med profetierne om historiens retning »mod enheden – mod sandheden i skriften« (II 51). Hvis udskiftningen af mentalitetshistorien med en strukturelt-lingvistisk videnskab tydeligt forholder sig til Lévi-Strauss-modellens stigende dominans over humanvidenskaberne og en tid sågar filosofien i det intellektuelle felt, så vidner de implicite referencer til Nietzsche og de mere mystiske sider af Foucaults forfatterskab om opkomsten af en anden model for intellektuel avantgarde, der trækker mere i en filosofisk-litterær retning à la Bataille og Blanchot. Det ambivalente forhold mellem videnskaben og kritikken i *Critique et vérité* udtrykker tydeligt spændingen mellem disse to modeller, hvis sameksistens udelukkende er dikteret af modstanden mod Sorbonne.

I al fald fortsætter Barthes' udvikling med at gå stærkt. I artiklen »Le discours de l'histoire« fra 1967 og i EPHE-seminaret med samme overskrift fra 1966-67 bruger Barthes den nyopfundne strukturalistiske videnskab til at gøre det endeligt af med historien.²¹ Men straks efter begynder han også at tage afsked med den strukturalistiske videnskab, eller rettere, med videnskab overhovedet. Selv om han eksplicit betegnede kritikken som et metasprog i »Qu'est-ce que la critique?« (I 1359) og i *Critique et vérité* (II 44) – fordi denne betegnelse netop tillod ham at omgå problemet om kritikkens sandhed – så begynder han også i 1967 at tale om kritikken som en destruktion af metasprog: »Jeg tror mere og mere på, at kritikkens dybeste bevægelse er en destruktion af metasproget« (II 459). At opgivelsen af metasproget er en opgivelse af videnskaben som sådan, ser man både i det her citerede interview og i artiklen »De la science à la littérature« (*Times Literary Supplement*, 1967), i hvilken han beskriver afskaffelsen af den logiske distinktion mellem metasprog og objektsprog som den logiske forlængelse af strukturalismen (!): »Kort sagt, strukturalismen bliver aldrig andet end en 'videnskab' mere (et par stykker opstår hvert århundrede, hvoraf nogle er kortlivede), hvis det ikke lykkes den at gøre subversionen af det videnskabelige sprog til noget centralt i sit projekt« (II

431). Det går med andre ord med den strukturalistiske videnskab som det gik med social- og mentalitetshistorien: den afskediges efter at have tjent som våben mod Sorbonne. Det sker imidlertid på en overordentligt tvetydig måde: Barthes opstiller alternativet mellem en »gennemgribende formalisering« af humanvidenskaberne (II 431, 433) og en »skriftliggørelse« [écriture intégrale] af dem (II 433). Og ifølge den anden mulighed, som han forsvarer her, vil »videnskaben dermed blive litteratur i det omfang litteraturen, som for øvrigt i stigende grad underkastes en omvæltning af de traditionelle genrer (digt, fortælling, kritik, essay), allerede er, altid har været, videnskab« (II 433). Det er ikke helt let at finde ud af, hvad dette udsagn egentlig siger, eftersom betydningen af ord som videnskab og litteratur ustandseligt glider i forskellige retninger, for slet ikke at tale om fetich-ord som skrift; men måske er dét netop det væsentlige. For når alene skriften med dens »logiske subversioner, dens sammenblanding af koder, dens glidninger, dialoger og parodier« kan overvinde videnskabens »teologiske billede« og dens »faderlige terror, som udbreder af den ubeskedne 'sandhed' i indhold og ræsonnementer« (II 432), så ved man, at det ville være urimeligt at forvente videnskabelige standarder som konsistens, logik og klarhed overholdt. Så hvis det ikke lige var for det, han sagde, ville udsagnet være klart nok ... Nemlig en ganske traditionel anti-videnskabelighed og irrationalisme af den art, som man også fandt hos de konservative revolutionære i 20ernes Tyskland.²² Men så enkelt er det just ikke; mere herom senere.

Også her følger Barthes tydeligt med tiden. Man genfinder her ikke alene den telquelske tese om, at der findes en videnskab om skriften, som skriften på sin side er videnskaben om,²³ men også den anti-autoritære, anti-institutionelle og anti-videnskabelige (bemærk glidningen) tænkning, som skulle blive populær efter maj 1968, men naturligvis ikke opstod fra dag til anden; *le plaisir*, et begreb der sammen med begæret udfylder omtrent samme funktion som livsbegrebet i tysk *Lebensphilosophie*, er allerede et tema (II 432), ligesom psykoanalysen vinder stigende indpas i hans skrifter. Ganske vist blev Barthes personligt et offer for en del af maj 68-ånden, på trods af at han altså havde foregrebet nogle af dens temaer; men han havde jo også lige publiceret sit mest strukturalistiske værk, *Système de la mode* (1967). Og selv om han fandt hele foretagendet vulgært, som Calvet skriver (s. 203), så var der dog igen en klar affinitet mellem hans bevægelse bort fra videnskaben og bevægelsen hos nogle af de filosoffer, som med støtte i 68-publikummet genvandt kraften til at udfordre humanvidenskabernes dominans på det intellektuelle felt: Derrida, Deleuze, Lyotard. Hvis ordet poststrukturalisme nogen sinde har haft en klar betydning, så er det denne: en betegnelse for avantgardefilosofiens (poststrukturalismens) opgør med humanvidenskaberne og videnskabeligheden som så-

dan (strukturalismen), altså en overgang fra empirisk forskning til filosofisk tekstlæsning og spekulation, i reglen med en klart politisk komponent. Dette opgør kunne næres af, at strukturalismen begyndte at blive institutionaliseret på universitetet²⁴ og derved mistede sin avantgarde-status; der blev oprettet institutter for almen (strukturalistisk) lingvistik, bl. a. på de nye universiteter i Paris som Nanterre og Paris-VII, tidsskriftet *Poétique* blev grundlagt i 1970 af Todorov og Genette, som ikke havde fulgt med Barthes' begejstring for *Tel Quel*, etc.

Hvis Barthes således længe havde positioneret sig på to fronter og i stigende grad mod Sorbonne, så havde han nu – omkring 1970 – slået de to fronter sammen til én, nemlig den kritiske, mens serien af de andre fronter (den politisk-historiske, den humanvidenskabeligt historiske, den strukturalistisk-videnskabelige) var opgivet. De forblev dog aktive i hans diskurs som ekkoer, som filosofemer, der kunne inddrages efter behov, uden for enhver systematik eller forpligtelse. Den kritiske position, der kom ud af denne omdannelse af to fronter til én, var imidlertid på mange måder en nyskabelse. *S/Z* (1970) kan således ses som en afprøvning af det postulat, som han tidligere – bl. a. i 1960 (I 1097) og i 1966 (II 45) – havde fremsat som en grundpræmis for kritikken: nemlig at man måtte gå ud fra, at i en immanent analyse har *alle* elementer i teksten en betydning eller en signifikationsfunktion. Det er denne totale kritik, han sætter i værk i *S/Z* ved at forsøge at indfange alle tekstens elementer med de fem koder, som fungerer som en slags eufemismer for forskellige analysemetoder: forløbsanalyse, plotanalyse, betydningsanalyse, historisk analyse og psykoanalyse. Det originale og problematiske ved denne slags kritik er dens placering mellem den forskningseksterne kritik, som Barthes tidligere havde dyrket, og den videnskabelige litteraturanalyse: den er mere »teoretisk« end førstnævnte (og beskæftiger sig desuden med en historisk frem for en samtidig tekst) og mindre interesseret i en konsistent afklaring af sit eget grundlag end sidstnævnte. Alt efter interesse kan man således betragte den som en interessant hybrid eller som hverken fugl eller fisk.²⁵

Hvis Barthes' anti-videnskabelighed ikke er helt så enkel som de konservative revolutionæres i 20erne, så er det fordi han i denne hybride kritik fra 70-erne på en vaklende og uafgørlig måde sætter sig på selve grænsen mellem videnskaben og kritikken, universitetet og litteraturen, det forskningsinterne og -eksterne, på omtrent samme måde som han gjorde i *Communications* m.h.t. humanvidenskaberne. Hans anti-videnskabelighed bærer videnskabens maske, men på en sådan måde, at man ikke kan afgøre om masken er maske eller ej. Ligesom Derridas filosofiske objektivering af filosofiens sandhed placerer ham på grænsen mellem filosofien og dens »udenfor« (eksempelvis sociologien), befinder Barthes sig med sin hybride kritik i en *limotrof* position,

der, som Bourdieu siger, giver mulighed for »dobbeltspil og dobbelte profitter, men også giver en dobbelt sårbarhed, en spaltning og en objektiv og subjektiv usikkerhed i den personlige identitet«. ²⁶ Og ligesom hos Derrida, og til dels inspireret af ham, finder man hos Barthes denne position udtrykt i sin klareste og mest paradoksale form i, hvad man kunne kalde den uafgørlige refleksivitetsfigur, som man allerede kunne ane i det indledende citat fra *Roland Barthes par Roland Barthes*. Et andet fragment fra denne bog kan belyse figurens virkemåde:

»*Værdiens vaklen*

På den ene side hersker, afgør, adskiller Værdien; den sætter det gode på den ene side, det dårlige på den anden (*neuf/nouveau, structure/structuration, etc.*): verden er fuld af mening, eftersom alt forholder sig til paradigmet smag/afsmag.

På den anden side er enhver modsætning suspekt, meningen trætter, han vil holde pause fra den. Værdien, som bevæbnede alt, er afvæbnet, den bliver absorberet i en utopi: ikke flere modsætninger, ikke mere mening, endog ikke mere Værdi, og denne afskaffelse lader ikke noget tilbage.

Værdien (og med den meningen) vakler således, uden ophør. Værket som helhed halter mellem en tilsyneladende manikæisme (når meningen er stærk) og en tilsyneladende pyrrhonisme (når man ønsker sig fritaget fra den).« (III 201)

Selv om dette fragment med sit »på den ene/anden side« selv iscenesætter denne uafgørlige refleksivitetsfigur, er det tydeligst at tage udgangspunkt i eksemplet »structure/structuration«; første term er negativ, den anden positiv, som man ved fra bl. a. *S/Z* (II 568). Imidlertid er denne modstilling af struktur og strukturering i sin egenskab af paradigme selv en struktur og dermed negativ, hvorfor den må udsættes for en strukturering, d.v.s. en aktivitet, der arbejder med forskydning, pluralisering, subversion, etc. af strukturen (men da disse termer også er strukturer, for så vidt som de indgår i tilsvarende værdiparadigmer, må de ligeledes forskydes, pluraliseres, subverteres – eller eventuelt dekonstrueres, destabiliseres og decentrerer – og så videre i det uendelige). Denne hvileløse refleksivitet repræsenterer således den dobbelte fordel, at man kan kritisere andre ud fra nogle bestemte værdier, men på en sådan måde at man ikke kan kritiseres for at have disse værdier, for har man ikke lige forskudt, pluraliseret og subverteret (etc.) dem? Den uangribelighed, der ligger i at have et værdisæt, som man ikke behøver at stå til ansvar for, følges imidlertid som allerede nævnt af usikkerhed og tvivl, eksempelvis i form af tanken

om at være en prædikant og fordømmer, der ikke tror på det, han selv siger, »un évêque imposteur«. I næste afsnit vender jeg tilbage til dette værdisæt, som med sin politiske dimension – magtkritikken – endnu engang passede til Barthes' intellektuelle omgivelser, den begærstilosophiske kritik af alt der ikke rørte sig, hvis man kan sige det sådan.

Barthes' sidste tilbagevenden til en gidesk essayisme har jeg allerede berørt; den kan ses som en udfrielse fra den her skitserede uafgørlige refleksivitet i den limotrofe position. Barthes lader videnskabens maske falde og giver sig til at skrive uden støtte fra et »stort system« (III 173), hvilket vil sige, at han stort set opgiver at bruge politikken, historien, videnskaben og anti-videnskabeligheden til at kritisere Sorbonne med. Han ender, som han siger i *La Chambre claire*, i den »alt i alt konventionelle debat mellem subjektiviteten og videnskaben« (III 1114) og kunne dermed indtage sin retmæssige plads som »højdepunktet i klassen af essayister«, som Bourdieu siger i *Homo academicus*.

Værdisæt og sociale fantasmer

I en kritik af den litteraturkritiske brug af strukturalismen sagde Lévi-Strauss i 1965, at dens fundamentale forsyndelse var at gøre det »umuligt at skelne objektet fra dets symbolske genklang i subjektets bevidsthed«. Værket spejler sig i analytikerens tænkning og omvendt, og det bliver umuligt at adskille det som kommer fra det ene, og det som den anden anbringer deri. (Det er just et af de fundamentale problemer ved *S/Z* og flere tekster fra samme tid, f.eks. i modstillinger som »scriptible/lisible«, »production/produit«, »texte/oeuvre« m. fl.) Med dens »visionære og besværgende« karakter udgør den strukturalistiske litteraturkritik derfor snarere et råmateriale for en strukturel analyse af samtidens mytologier end et bidrag til en sådan, nemlig for så vidt som de ligesom læsning i tarotkort eller kaffegrums repræsenterer en »kohærent fantaseren«.²⁷

Denne karakter af »kohærent fantaseren« er synlig gennem hele Barthes' forfatterskab, men synes forstærket i hans skrifter fra slutningen af 60'erne og starten af 70'erne. Den hybride kritik er her særlig problematisk, fordi den på den ene side foregiver at have gennemskuet ikke alene modstanderen, men også sig selv, og på den anden side synes særligt egnet til at transportere fantasmer, som er kohærente, for så vidt som de udtrykker sociale mytologier. I Barthes' tilfælde kan man identificere to særligt tydelige versioner, som begge er funderet i relationen mellem hans habitus som »intellectuel de bonne famille« og hans position på det intellektuelle felt, frem for alt i forhold til Sor-

bonne. Også disse fantasmer er tidstypiske,²⁸ og de udtrykker de ovenfor nævnte værdisæt i en form, som lettest kan rekonstrueres som serier af værdisladede (god/dårlig) modsætninger. Det må tilføjes, at skønt disse forsøgsvisse rekonstruktioner kan ligne en slags teorier om det sociale, så er der tale om klassifikationskategorier, som fungerer i praksis, d.v.s. med en høj grad af indetermination og vaghed, som tillader alle mulige glidninger; frem for alt er de i Barthes' og andres brug *ikke* baseret på en sociologisk analyse af nogen virkelighed, men udtrykker et perspektiv på den sociale verden, som er funderet i deres position i denne.

Den ene version kan man finde i Barthes' artikel »Le grain de la voix« (1972), som Bourdieu har givet en kort analyse af. I denne artikel giver Barthes en slags fænomenologisk beskrivelse af to forskellige musikoplevelser, på den ene side den »upåklagelige« Dietrich Fiescher-Dieskau, teknisk dygtig, men et reproducerbart massekulturprodukt uden forførelse, og på den anden side Charles Panzéra, der har denne »grain de la voix«, denne kropslige personlighed og individualitet, om hvilken man ikke kan tale eksakt, men som man kan lide eller ikke lide. Bourdieu genfinder i denne modstilling den »gamle modsætning mellem de lærde, som er i forbund med *koden* (i alle ordets betydninger [d.v.s. også loven, kodificeringen]), med reglerne, d.v.s. med Skolen og Kritikken, og den mondæne, som er på naturens og naturlighedens side og derfor begrænser sig til at føle eller, som man siger i dag, til at nyde [jouir], og som udelukker ethvert spor af intellektualisme, didaktisme og pedanteri.«²⁹ Modsætningen mellem mondæne og lærde, som også strukturerede den fransk-tyske modsætning mellem civilisation og kultur i det 18. århundrede, udtrykker i virkeligheden, siger Bourdieu med henvisning til Norbert Elias, to forskellige måder at tilegne sig kultur på: den lærdes skolede, bevidste og intellektualistiske tilegnelse, den mondænes praktiske og tidlige familierisering med kunsten, som forstår sig som drevet af lyst, nydelse, følelse. Det er således på ingen måde Barthes, som har opfundet modsætningen, han giver blot en uhyre præcis beskrivelse af, hvordan den opleves af den mondæne. Men at den i hans tilfælde fungerer i en relation, i hvilken hans borgerlige herkomst (han kom i bogstaveligste forstand fra et hjem med klaver, selv om det i øvrigt var fattigt) og den dermed forbundne mondæne kunstforståelse kunne spilles ud mod de lærde tørvetrillere fra Sorbonne og deres triste skolekultur, er der ikke tvivl om, så meget mere som Barthes eksplicit tager disse musikalske temaer op i forbindelse med sin modstilling af den mondæne »tekst« og de lærdes »værk« i artiklen »De l'oeuvre au texte« (II 1215-16).

Modsætningen mondæn/lærd kan imidlertid uden videre glide over i modsætningen borgerlig/småborgerlig, således at de lærde og småborgerne glider over i hinanden p.g.a. deres fælles forhold til skolen, d.v.s. den bevidste beme-

string via indlæring af regler, den deraf følgende mangel på frigjorthed og individualitet, etc. Panzéras var eksempelvis del af en »rent borgerlig kunst (d.v.s. absolut ikke småborgerlig)« (II 1440) i mellemkrigstiden, idet småborgerskabet forholder sig til borgerskabet som det passive, massekonsumerende publikum forholder sig til de aktivt legende mondæne med førstehåndskendskab til kunsten, samtidig med at det »borgerlige« ved Panzéras kunst reddes fra den automatiske, politiske fordømmelse, fordi den allerede i den nævnte periode var begyndt at blive »marginal« (ibid.), hvilket jo er en positiv kvalitet. Via endnu en fantastisk glidning, som kan iagttages i artiklen »Modernité de Michelet« (1974), kan de lærde imidlertid ikke alene forvandles til småborgere, men de mondæne også til avantgarde-intellektuelle. I denne artikel, der som allerede nævnt er Barthes' eneste i et Sorbonne-tidsskrift, behandler han Michelets »modernitet«, som resumeres i tre punkter, der alle implicerer en kritik af Sorbonne, nemlig Michelets pionerrolle for den franske etnologi, hans iværksættelse af en »science du déplacement«, samt hans klare valorisering af historien; men det som forhindrer denne modernitet i at slå igennem, er Michelets småborgerlige ideologi, eksplicit forbundet med »skoler« og »institutioner« (III 43). Hvis Barthes således ikke kan gå helhjertet ind for Michelet, så kan han i det mindste benytte lejligheden til at ophobe en mængde kvaliteter ved den avantgarde-intellektuelle, som ikke venter på »Videnskabens« småborgerlige »frygtsomhed«, men frygtløst kaster sig ud i et forsvar for Michelets »skandaløse« (vs. »humanistiske«) modernitet, i et forsvar for det »uhørte«, som endnu »skjules« af de »såkaldte humanvidenskaber«, for det »brændende«, det »sammensatte« og det »farlige«, for at »pluralisere«, for »Nydelsens lov«. I denne serie, hvor det farlige, brændende og skandaløse modstilles den videnskabelige frygtsomhed og ufarlighed ligesom det mangfoldige og sammensatte implicit modstilles det simple, sikre og enfoldige, identificeres den mondæne avantgarde-intellektuelle igennem en kuriøs omvendning med kroppen og nydelsen, mens den småborgerlige videnskabelighed implicit identificeres med intellektet, som imidlertid på grund af sin frygtsomhed og mistanke over for fornyelse glider i retning af kvaliteter som norm, orden, det normale, *idées reçues* og doxa som reproduktion af det allerede tænkte; men disse kvaliteter kan også let glide i andre retninger, som man ser i andre tekster af Barthes eller fra tiden: norm, orden og regel kan glide fra at være forbundet med frygtsomhed og uopfindsom reproduktion til repressionen i totalitære systemer og hierarkier, som udgrænser det marginale og grænseoverskridende, etc. Mulighederne for glidninger er ubegrænsede, og hierarkiseringerne kan til enhver tid vendes om, efter behov.

De to sociale fantasmer, den mondænes og den avantgarde-intellektuelles, gav Barthes mulighed for at spille på sine sociale kvaliteter som borgerlig og

avantgarde-intellektuel i relation til såvel Sorbonne som til de ikke-intellektuelle »masser«, d.v.s. for at føre, hvad man i andre sammenhænge ville kalde en »klassediskurs«; men de værdisæt, som kolporteres i disse to sociale mytologier, åbner med deres vaghed i øvrigt for allehånde identificeringer, herunder de klassiske anti-institutionelle, som var i høj kurs i 70ernes begyndelse. Som en variant af relativisme er de selvrefuterende, hvis de drives til deres yderste konsekvens (man kan ikke i sandhed sige, at al sandhed er relativ; man kan ikke i sandhed sige, at alle sandheder er undertrykkende uden selv at være undertrykkende), men den uafgørlige refleksivitetsfigur præsenterede en slags retorisk løsning på dette problem: nemlig den løsning, som *la mauvaise foi* udgør.

Det permanente og objekterne

Kritikken i dens forskellige udformninger er ikke alene et gennemgående træk ved Barthes' positionering mod Sorbonne, den har også selv et permanent træk, som betegnes på forskellige måder undervejs. Dette træk er den immanente eller interne eller formalistiske værkanalyse, som adskiller sig fra den transcendent eller eksterne, d.v.s. både den historiske og sociologiske og den biografiske. På det punkt var Barthes en pioner i fransk sammenhæng, idet han opdaterede litteraturanalysen på samme måde som de amerikanske Nykritikere havde gjort det³⁰ (også de var som bekendt anti-biografistiske), nemlig ved at interessere sig for værkernes interne *struktur*, et ord som han brugte før han begyndte at bruge en egentlig strukturalistisk metode i den strukturelle lingvistik forstand. »Strukturalisme« betegnede således både intentionen om intern analyse og brugen af humanvidenskaber (lingvistik og etnologi).

Denne interne analyse applicerede Barthes imidlertid ikke kun på litteratur, men også på reklame, fotografi, tøj, populærlitteratur etc., altså en mængde objekter, som traditionelt var udgrænset fra den legitime kunstkultur, og som derfor som objektvalg implicit var relateret til Sorbonnes objektvalg. Også på dette punkt var Barthes således avantgardistisk, og i kraft af den nye legitimitet, som den immanente analyse efterhånden fik, og som i dag har gjort den til den litteraturvidenskabelige universitetsortodoksi par excellence, lykkedes det ham sammen med mange andre at give disse inferiøre objekter en mere eller mindre legitim status, særlig fotografiet.

Hvad angår Barthes' romankritik er det interessant, at denne på ingen måde begrænser sig til den Ny Roman. Hvis Camus' *L'Etranger* (1942) i slutningen af 40erne var det fremmeste eksempel på en ny romankunst for Barthes, så blev det i starten af 50erne Jean Cayrols bøger, der antydede muligheden for

en tidssvarende romanæstetik;³¹ og først derefter Robbe-Grillet. Becketts romanværk, som Bataille og Blanchot begejstredes for, synes derimod ikke at have interesseret Barthes, hverken i 50'erne eller senere. I 60'erne opgav Barthes Robbe-Grillet og skrev i stedet om *Tel Quel* og omegn (f.eks. Guyotat) og udgav sågar sine samlede skrifter om Sollers som *Sollers écrivain* i 1979, ifølge Calvet på Sollers' kraftige opfordring (s. 279). Samtidig lagde Barthes imidlertid også stigende afstand til de »moderne«, som man kan læse i hans dagbogoptegnelser fra 1979 (III 1275), således at han også i sine litterære præferencer blev mere »klassisk« på sine gamle dage.

Evalueringskriterier

For dem, der opfatter de her skitserede analyser som en kritik af Barthes, virker det måske unødigt grusomt at tage så hårdt på den stakkels essayist, der jo havde mange gode ideer, som Georges Mounin siger i sin kritik af Barthes' semiologi.³² Men bortset fra, at denne analyse som allerede nævnt ikke så meget er en kritik i en værdiladet forstand som et forsøg på objektivisering (der også indeholder et moment af selvanalyse), er det måske ikke ganske unyttigt at komplettere den partielle selvindsigt hos Barthes med en sådan objektivisering, netop for klart at kunne sortere de gode fra de dårlige ideer. Derfor kunne det også have været nyttigt at komplementere den sociologiske analyse med en epistemologisk kritik, f.eks. af Barthes' brug af andres videnskabelige arbejder.

Men hvad skal man konkludere af disse analyser? Hvis Barthes som nævnt er »un cas particulier du possible«, og det »possible« angår effekterne af universitetsekspansion og den dermed ændrede rekruttering, kunne man bruge hans eksempel til at reflektere over litteraturvidenskaben i denne sammenhæng. Barthes har jo haft en overordentlig betydning for særligt dansk og amerikansk litteraturvidenskab, som i lidt forskellige rækkefølger har gennemløbet de selvsamme faser som ham, og med den selvsamme ambivalens og tvetydighed. Når Barthes har haft denne betydning, skyldes det, at litteraturvidenskaben befinder sig i omtrent samme position udspændt mellem to poler som Barthes, på den ene side de empiriske humanvidenskaber (antropologi, historie, sociologi, psykologi etc.) og på den anden side den strenge, teoretiske spekulations pol, filosofien (i lande som USA og Danmark, hvor den analytiske filosofi dominerer, overlader denne hellere end gerne den såkaldte »kontinentale« filosofi til litteraturvidenskaben). Og da litteraturvidenskaben hverken er rigtig empirisk eller ordentlig filosofisk funderet, er den i en dobbelt domineret position inden for humaniora. Ligesom Barthes har de litteratur-

videnskabelige avantgarder i ekspansionsperioder derfor ofte lånt af den ene eller anden side for at kritisere ortodoksien inden for deres eget felt; men det har længe (hvis ikke altid) været karakteristisk, at lånene havde en særegen karakter, som havde man valgt dem for at udtrykke den litteraturvidenskabelige positions ambivalens. Fra både humanvidenskaberne og filosofien synes man at have foretrukket de limotrofe tænkere eller ideer, som på én gang kunne give profitten ved tilhørsforholdet til humanvidenskaben eller filosofien og samtidig ligesom negere dem, problematisere dem, som for at blive dominansen kvit. Fra den humanvidenskabelige side har man således valgt marxismen og psykoanalysen, foruden diverse spekulative sociologier fra Morin til Baudrillard; blandt filosofferne en lang række tænkere, som i reglen har haft samme ambivalens over for både videnskab og akademisme som Barthes, fra Nietzsche over Benjamin og Adorno til Deleuze, Derrida, Foucault, Lyotard, foruden de mindre profeter. Det optimale har naturligvis været at kunne finde de to sider blandet, som hos Lukács, Adorno, Foucault, Habermas eller Bourdieu; deraf også den konstante forkærlighed for historiefilosofi. På denne baggrund har man så ofte frembragt polymorfe og polyfone diskurser, i hvilke spekulation og empiri har indgået mere eller mindre problematiske alliancer med æstetiske, moralske og politiske værdier. Det problematiske ved disse diskurser består ikke så meget i, at de er blandede eller tværfaglige, men derimod i evalueringen af dem. Tværfaglighed fordrer som bekendt stort set en perfekt bemestring af alle de fag, man går på tværs af, eller som minimum en klar viden om ens begrænsninger inden for de enkelte felter. Og i denne perfekte bemestring indgår en viden om evalueringskriterierne inden for hver enkelt fag eller diskurs, d.v.s. de inden for feltet herskende kriterier for, hvornår et givet udsagn er acceptabelt. Eftersom disse kan være højst forskellige, særligt mellem diskurser som sociologisk set ligger langt fra hinanden, som de universitetsinterne og universitetseksterne eller f. eks. geografi og filosofi, kan der let opstå problemer her, særligt for litteraturvidenskaben, der med sin permeabilitet over for eksterne diskurser ofte må forsøge at forholde sig til talrige evalueringskriterier på én gang. Dette problem forstærkes selvsagt i perioder, hvor der på grund af ekspansion kommer flere agenter ind i forskningsverdenen med forskningseksterne dispositioner (af moralsk, politisk, æstetisk, etc. art), og hvor antallet af blandede diskurser derfor har tendens til at stige.

Barthes forekommer mig i den sammenhæng beklageligvis at være et eksempel på, at det kun sjældent går godt, når man af anti-akademisk ressentiment griber ud efter alt, hvad der kommer forbi, og til stadighed sammenblander epistemologiske kriterier fra forskellige fag med forskningseksterne kriterier som politik, æstetik og moral, for slet ikke at tale om de ukontrollerede sociale fantasmer. Og hvis man med rette kan indvende, at skellet mellem det

forskningsinterne og det forskningseksterne i sig selv er et socialt fantasme, nemlig videnskabens, så må man også sige med Bourdieu og med risiko for en vis patos, at den historiske institutionalisering af dette skel og dermed muligheden for en autonom refleksion over virkelighedens forskellige aspekter, som er funderet i klare evalueringskriterier, hører til blandt menneskenes mest interessante opfindelser, som til stadighed må forsvares over for invasionen af fremmede kriterier, og det både internt og eksternt. Set i det lys var Barthes' aktiviteter måske trods alt ikke unyttige, selv om man som en moraliserende efterskrift kunne fremsætte det forsinkede og forgæves håb om, at han havde haft mod til at hengive sig til andre autonome aktiviteter som kritik eller litteratur i stedet for at blive den rigeligt ambivalente og uskarpe tæinker og forsker, han var.

Noter

1. Roland Barthes: *Oeuvres complètes*, Paris 1995, bind 3, s. 227. I det følgende refererer jeg i teksten til disse *Oeuvres complètes* med angivelse af bind og sidetal: III 227. Bortset fra oversættelsen her, som er taget fra Steffen Nordahl Lunds danske oversættelse (*Af mig selv*, Århus 1988, s. 186-187), er alle oversættelser mine egne.
2. Se Michel de Certeau: *The Practice of Everyday Life*, Berkeley & Los Angeles 1987, s. 34-39. (Bogen, bind 1 af *Arts de Faire*, udkom i 1974 på fransk.) Tak til Frederik Tygstrup for denne henvisning såvel som for en kritisk og konstruktiv kommentar til en første version af denne artikel.
3. Se Louis-Jean Calvet: *Roland Barthes*, Paris 1990, s. 56, 113, 136, 147, 189, 256.
4. Ordet 'Humanvidenskab' (sciences humaines) henviser ikke så meget til en administrativ opdeling i fakulteter som til et historisk forhold mellem den klassiske humanismes fag med filosofien i spidsen og de fag, der i løbet af det 19. århundrede udskilte sig fra filosofien som empiriske (eller 'positive') videnskaber om menneskets frembringelser og aktiviteter, eksempelvis antropologi, psykologi og sociologi. Afgrænsningen af humanvidenskabernes område er ret uklar: historie og lingvistik hører sommetider også med.
5. Fransk universitær litteraturforskning var i overordentlig lang tid domineret af Gustave Lansons ideer fra omkring århundredskiftet om en positivistisk litteraturhistorie (distinkt fra litteraturkritik) på grundlag af filologi, biografi og kulturhistorie med et kontrolleret tilskud af forskerens personlige smag og følelse. Se Fritz K. Ringer: *Fields of Knowledge. French Academic Culture in comparative Perspective*, Cambridge & Paris, 1992, s. 255ff.
6. Se Bernard Bergonzi: *Exploding English: Criticism, Theory, Culture*, Oxford 1990.
7. Se Philippe Roger: »Barthes dans les années Marx«, *Communications*, nr. 63, *Parcours de Barthes*, 1996, s. 49.
8. Eksempelvis 27, *rue Jacob, Club, Bulletin de la Guilde du Livre, Bref, France Observateur*, etc.
9. Fra deres filosofiske højder betegnede Pierre Bourdieu og Jean-Claude Passeron således *Arguments* som en »gruppe af mindre profeter« i forhold til »disciplene

- omkring mesteren« (Sartre) i deres artikel »Sociology and Philosophy in France since 1945. Death and Resurrection of a Philosophy without a Subject«, in *Social Research*, vol. 34, nr. 1, forår 1967.
10. En nærmere redegørelse kan findes i min artikel om Georges Perec i *K&K* nr. 81, 1996.
 11. Filosofisk funderede sociologer som Bourdieu og Passeron, der ville nyfundere sociologien på et brud mellem dagligdagserfaringen og den videnskabelige objektivisering, mente således, at massekommunikationsbegrebet var funderet i en »fantasmagorisk logik«; se deres artikel »Sociologues des mythologies et mythologies de sociologues«, *Les Temps Modernes*, nr. 211, december 1963.
 12. Hjørden, massen vs. det enkelte (aristokratiske eller intellektuelle) individ.
 13. Calvet, op.cit., s. 268; Robbe-Grillet refererer også til dette tema i *Le Miroir qui revient*, Paris 1985, jf. ibid. s. 278-79.
 14. »It is scarcely surprising that a linguistic model perceived in a euphoric dream should yield confused and inadequate results«, som Jonathan Culler skriver om *Systeme de la Mode i Structuralist Poetics*, London 1975, s. 38.
 15. Således betegnede Barthes' initiator i trotskistisk marxisme, Georges Fournié, ham over for Nadeau i 1946 ifølge Nadeaus erindringer i *Grâces leur soient rendues*, Paris 1990, s. 311.
 16. Barthes' »historiefilosofi« var i 70ernes funderet i Vicos forestilling om historien som spiral, i hvis omløb »alting vender tilbage, men på et andet og højere sted« (III 162), men for mig at se fungerer denne idé i langt højere grad som en legitimation af omvejen end som erkendelsesinstrument (hvorfor vender noget tilbage? Hvad er forskellen på det højere og det lavere stadium? Vender alting tilbage?, etc.).
 17. Kuriøst nok nævner han i forordet til *Sur Racine*, at litteraturen har en »transhistorisk væren«, der består i et funktionelt system givet ved relationen mellem værk og kritiker (I 987). Bortset fra, at dette funktionelle system også findes i filosofi, malerkunst o.s.v., kan man spørge sig om et funktionelt system kan være en transhistorisk væren?
 18. Man kan dog ane en stigende ambivalens over for Goldmanns historisk-sociologiske metode i artiklen »Les deux sociologies du roman« fra 1963 (I 1147-49).
 19. »Strukturalismen var overordentlig vigtig [omkring 1960]. For første gang lykkedes det for en socialvidenskab at hævde sig som et respektabelt, for ikke at sige dominerende fag. Ved at kalde sin videnskab antropologi i stedet for etnologi forenede Lévi-Strauss ordets angelsaksiske betydning og dets ældre betydning i tysk filosofi – på næsten samme tid oversatte Foucault Kants *Anthropologie* – og takket være referencen til Saussure og lingvistikken ophøjede han humanvidenskaben til kongen blandt videnskaberne, som selv filosoferne var tvunget til at forholde sig til«, Pierre Bourdieu: *Choses Dites*, Paris 1987, s. 16.
 20. Sollers var 21 år yngre end Barthes og lige så ekshibitionistisk heteroseksuel som Barthes var diskret homoseksuel, som Calvet skriver (s. 171). Julia Kristeva (Sollers' kone) skriver i sin nøgleroman *Les Samourais* (Paris 1990), at de var forbundet af en »complicité hédoniste«, og sandsynligvis kan deres affinitet begrundes i deres borgerlige habitus, som forvandlet til en mondæn (vs. lærd) æsteticisme kunne bruges som kompensation for deres mangel på filosofisk kapital i det intellektuelle felt. Denne mangel var dog langt mere udpræget i Sollers' tilfælde, hvad han endog selv erkendte: »Jeg legede intellektuel, fordi kortene var fordelt sådan på et vist tidspunkt. Og da jeg kan virke ganske overbevisende, hvis jeg forsøger, har jeg kunnet gå for at være en intellektuel. Derefter blev bedraget ret hurtigt opdaget:

- man ved meget vel, at jeg ikke er betegnelsen intellektuel værdig!« (Sollers interviewet i *Magazine littéraire*, nr. 183, april 1983). Philippe Roger har fundet en diskret markering af en distance til Sollers fra Barthes' side (se Philippe Roger: *Roland Barthes, roman*, Paris 1986, s. 313) i fragmentet »Hypocrisie« i *Roland Barthes par Roland Barthes*; og hans hypotese om, at Sollers for Barthes repræsenterede en fantastisk anti-Gide (se *ibid.*, s. 302-17), passer udmærket med min omvejshypotese.
21. I 1971 bruger han også, som antydnet i det indledende taktik-strategi-citat, begrebet om intertekstualitet til at bekæmpe »kontekstens Lov« (II 1318), idet det skadelige ved konteksten er, at den reducerer en teksts polysemi. Med konteksten forsvinder selvsagt også historiseringens legitimitet.
 22. Bourdieu giver en klar beskrivelse af denne i *L'Ontologie politique de Martin Heidegger*, Paris 1988, s. 15-50. Men som følgende citat om tyvernes tyske anti-videnskabelighed viser, var det positive indhold dengang et andet: »Gerade in den zwanziger Jahren kam die Meinung auf, Logik sei ein Instrument des 'verfügenden', des 'objektiv distanzierten', seine Gegenstände der 'Berechnung' unterwerfenden Denkens, das man im Engagement der betroffenen Existenz oder der von Gott angerufenen Person oder der dem historisch Fremden öffnenden Interpretation überwinden müsse«, W. Kamlah & P. Lorenzen: *Logische Propädeutik*, Mannheim 1992, s. 12.
 23. Se f.eks. Philippe Sollers: »Ecriture et révolution«, in *Tel Quel: Théorie d'ensemble*, Paris 1968/1980.
 24. Om dette kan man finde en del relevant information i François Dosse: *Histoire du structuralisme*, Paris 1992, bind 2, s. 160-68. Hans fortolkninger af informationen er derimod stort set uanvendelig.
 25. Hvad angår sidstnævnte synspunkt, se f.eks. Pierre Barbéris' kritik af S/Z i hans *Balzac: une mythologie réaliste*, Paris 1971, s. 277-79, i hvilken han udviser et bemærkelsesværdigt fremsyn: »Man kan frygte, at det famøse 'personlige synspunkt' [fra lansonismen ...] her genopstår i en uventet form og med uventede teoretiske begrundelser« (s. 278).
 26. Se Pierre Bourdieu: *La Distinction*, Paris 1979, s. 582.
 27. Se hans »Structuralisme et critique littéraire« i *Anthropologie structurale deux*, Paris 1973, s. 324.
 28. Jacques Bouveresse har analyseret og kritiseret tilsvarende fantasmer hos Foucault, Deleuze og Derrida m. fl., særligt det han med Richard Rorty kalder deres »avantgardistiske og elitære adfærd«, i *Rationalité et cynisme*, Paris 1984, s. 132-133. Louis Pinto har identificeret nogle versioner af det generative skema »åben/lukket« hos 60ernes og 70ernes franske filosoffer i artiklen »Politique de philosophes (1960-1976)«, *La Pensée*, nr. 197, februar 1978.
 29. *La Distinction*, Paris 1979, s. 83.
 30. Se f.eks. Paul de Man: »The Dead-End of Formalist Criticism«, in *Blindness and Insight*, 2. udgave, Minneapolis 1983, s. 230-231.
 31. Se Anne Simonin: »La littérature saisie par l'histoire«, in *Actes de la recherche en sciences sociales*, nr. 111-112, marts 1996.
 32. Se artiklen »La sémiologie de Roland Barthes« in Georges Mounin: *Introduction à la sémiologie*, Paris 1970.

